

Секція 5. Соціальна педагогіка
Моргай Л. А.
доктор філософії,
доцент кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини
м. Умань, Україна

СОЦІАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЛЮДЕЙ ПОХИЛОГО ВІКУ В СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

У сучасному українському суспільстві існує багато різних проблем, однією з яких є проблема «старіння суспільства». Саме у людей похилого віку, або тих, хто вийшов на пенсію, у 60-65 років значно змінюється соціальне життя в умовах сучасної України. В літньому віці тільки 10% людей справляються з психологічними труднощами і пристосовуються до нового становища. Соціальні проблеми людей похилого віку займають більший відсоток проблем (понад – 45%) [3].

Розглядаючи сучасні соціальні проблеми людей похилого віку, потрібно зауважити, що рівень соціальної роботи в системі соціальних служб, що діють сьогодні в Україні, неспроможні вирішити ту кількість негараздів, що супроводять життя цієї категорії [5].

Однією з найголовніших проблем життєдіяльності людей похилого віку є самотність. Вона спостерігається тоді, коли людина виходить на пенсію, у неї зменшуються зв'язки, відокремлюються діти, присутнє постійне відчуття нікому не бути потрібному [5].

Даний етап в житті людини тягне за собою безліч змін, однією з яких є зміна способу і стилю життя. Це перехід людини з однієї соціальної ролі в іншу. Змінюється особистість людини, вона починає інакше себе вести, відноситися до інших людей, заново осмислює дійсність і свою цінність. Їй потрібно примиритися з новою соціальною роллю, тобто зрозуміти, які

можливості перед нею відкриваються, які шляхи закриті, що означає бути пенсіонером [3].

Найпершою проблемою, яка примушує замислюватися про власну старість – вихід на пенсію. При чому юридичний пенсійний вік часто не відповідає реальному часу виходу у відпустку через старість. Ще однією причиною негараздів у зрілому віці є «скорочення», яке унаслідок пенсійного віку для більшості є сильним стресом. Але людина не просто стає пенсіонером, вона частіше хворіє. І в суспільній свідомості часто літня людина асоціюється з немічною. Літні люди часто знаходяться в умовах соціальної самоти, навіть якщо живуть у великій сім'ї з онуками і дітьми [1, с. 366]. Люди похилого віку перші потрапляють в групу високого ризику, стають надто залежними від медичних, економічних послуг і особливо потребують соціально-психологічної допомоги [5].

Як зазначають науковці В. Бочелюк, О. Черепехіна, нині більшість літніх людей у нас представлена «молодими старими» (віком від 60 до 74 років) – вони становлять понад 70% всіх осіб, старших за 60 років. Та у перспективі слід очікувати підвищення частки старших вікових груп у складі самого літнього населення [1, с. 371].

Україну очікує поглиблення процесу старіння на середньою і довгострокову перспективу – саме поточне сторіччя буде періодом триваючого старіння її населення. Як показують розрахунки, а саме демографічний прогноз, то найвищі темпи зростання частки літніх контингентів населення очікуються в 2015-2020 та у першій половині 2040-х років, а найвищі рівні старіння будуть досягнуті у 2050-х роках [1, с. 371].

Літній вік – така стадія в життєвому циклі, де відбуваються систематичні соціальні втрати. Головні життєві завдання виконано, відповідальність зменшується, залежність зростає. Ці втрати пов'язані з можливими хворобами і фізичним нездужанням. Ці втрати і кореляти залежності, ізоляції і деморалізації прогресивно збільшуються в пізньому

житті. Вони ясно показують літній людині пониження участі в соціальному житті і збільшення його маргінальності [1, с. 364].

До основних проблем людей похилого віку можна віднести синдром «спустошення гнізда» – це відсутність чіткого життєвого ритму, звуження сфери спілкування, відхід від активної трудової діяльності. Людина відчуває себе дискомфортно, замикається від усіх оточуючих [4].

Головною драмою людей похилого віку слід вважати – незатребуваність: нереалізований потенціал, відчуття або побоювання власної непотрібності. Як відомо, потенціал літньої людини найчастіше зовні не відповідає (або відповідає дуже мало). Для спрощення незатребуваності потрібно аналізувати власне життя, яке включає у себе сімейне життя та професійне минуле [4].

Дуже важливо створювати зручні умови, щоб допомогти людині віддавати себе, зберігаючи тим самим стійкість, гарантію певної стабільності, відчуття доброї перспективи, оптимістичну і реалізовану надію на те, що і в нових обставинах людина залишається затребуваною.

Не менш гострою проблемою літніх людей є обмеження життєдіяльності, під яким розуміється повна або часткова відсутність у людини здатності або можливості здійснювати самообслуговування, пересування, орієнтацію, спілкування, контроль за своєю поведінкою, а також займатися трудовою діяльністю. Дана проблема найтіснішим чином пов'язана з якістю матеріальної забезпеченості літньої людини. Літні люди стурбовані своїм матеріальним становищем, рівнем інфляції, високою вартістю медичного обслуговування, розміром пенсії та ін. У вирішенні цієї проблеми першорядне значення набуває вдосконалення системи соціальної реабілітації, соціальної допомоги старим, обслуговування та патронатного супроводу [4].

Значне місце при вивченні впливу процесу старіння на психічні процеси у людей похилого віку надаються пам'яті. Ослаблення основних функцій пам'яті відбувається не рівномірно. В основному страждає пам'ять

на події, які сталися нещодавно, а пам'ять на минуле знижується тільки в глибокій старості. Для покращення пам'яті, потрібно якомога швидше пристосуватися до нової ситуації, до важливих подій, які відбуваються зараз, саме це дасть можливість подальшого розвитку людини, зокрема розвитку її особистості [3].

Ще одним важливим питанням людей похилого віку є інтелектуальне функціонування. Вважається, що саме в старості настає зниження загальних розумових здібностей людини. Навіть була названа концепція «інтелектуального дефіциту», хоча науковці не підтверджують її [4].

Необхідно враховувати той факт, що зниження показників інтелекту в літньому віці найчастіше пов'язаний з уповільненням швидкості реакцій, через що подовжується час, необхідний для виконання завдання. Саме для ефективності завдання людям похилого віку потрібно більше часу на роздуми, тоді і буде ефективніший результат.

Науковці твердять, що для порівняння не можна використовувати відповіді молодих людей та людей похилого віку, адже час міняється, а люди літнього віку живуть за своїми «правилами», і все це не виявить специфіку інтелекту. Це пояснюється тим, що у літньому віці інтелект якісно інший. Якщо у молоді роки інтелект переважно спрямований на готовність до навчання і рішення нових задач, то у похилому віці головну роль відіграє здатність до виконання тих задач, які ґрунтуються на використанні накопиченого досвіду та проаналізованої інформації. Головну роль у молоді роки відіграють розумові здібності, особливо якщо людина займається творчою та науковою діяльністю. Люди інтелектуальної праці часто зберігають ясність розуму до глибокої старості [4].

Американські науковці-психологи вказують, що в більшості випадків зниження інтелектуальних здібностей у людей похилого віку пояснюється слабким здоров'ям, економічними або соціальними причинами, наприклад ізоляцією, а також недостатньою освітою і деякими іншими факторами, прямо не пов'язаними зі старінням.

Значне місце при вивченні впливу процесу старіння на психічні процеси у людей похилого віку надаються пам'яті. Ослаблення основних функцій пам'яті відбувається не рівномірно. В основному страждає пам'ять на події, які сталися нещодавно, а пам'ять на минуле знижується тільки в глибокій старості. Для покращення пам'яті, потрібно якомога швидше пристосуватися до нової ситуації, до важливих подій, які відбуваються зараз, саме це дасть можливість подальшого розвитку людини, зокрема розвитку її особистості [63].

Отже, соціальні проблеми людей похилого віку у нашій країні існують. Найголовніше, що потрібно для людей похилого віку – це створення гідних умов для життя. Частка осіб, які відносяться до даної категорії становить понад п'яту частину населення України. Соціальна робота має бути спрямована на захист, підтримку, піклування людей похилого віку, а держава, у свою чергу має думати про фінансування пенсій для людей похилого віку, які дозволять гідно забезпечувати свою старість.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бочелюк В., Черепехіна О. Геронтопсихологія: навч. пос. Київ, 2014. 436 с.
2. Лібанова Е., Курило І. Демографічний прогноз: що очікувати. Урядовий кур'єр. 31 січня 2012 року. № 18. С. 2–3.
3. Лукашевич М. П., Семигіна Т. В. Соціальна робота: підручник. Київ, 2009. 367 с.
4. Соціально-психологічні проблеми людей похилого віку. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://stud.com.ua/47361/pedagogika/sotsialno_psihologichni_problemi_osib_pohilogo_viku.
5. Шевчук Н. Специфіка соціальної роботи з людьми похилого віку. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://social-science.com.ua/article/597>.